

Advies

Topsport in de basisschool

Mevr. M. Vanderpoorten, Vlaams minister van Onderwijs en Vorming en
dhr. M. Keulen, Vlaams minister van Wonen, Media en Sport.

Proefproject van de GymastiekFederatie Vlaanderen omtrent topsport in het
basisonderwijs.

1. INLEIDING

Door de GymnastiekFederatie Vlaanderen werd een proefproject ingediend om de topsportopleiding te organiseren in het vierde, vijfde en zesde leerjaar van twee basisscholen in Oost-Vlaanderen. Gezien bij de uitvoering van het project de lessenrooster van de betrokken leerlingen op aanzienlijke wijze dient te worden aangepast, is het expliciet akkoord van de minister van Onderwijs nodig. Alvorens zich al dan niet akkoord te verklaren met het proefproject, besloot de minister om het Kinderrechtencommissariaat, bij brief van 31 juli 2003, om advies te vragen.¹

Om de doorstromingskansen van getalenteerde jongeren naar de topsport niet de hypothekeerders dient voor gymnastiek al op zeer vroege leeftijd begonnen te worden met de opleiding. Hiertoe nam de GymnastiekFederatie Vlaanderen zich voor om met een proefproject te beginnen inzake een sportopleiding in het basisonderwijs (4de, 5de en 6de leerjaar). Voor deze doelgroep (het zou gaan om een 20-tal leerlingen) zouden dan gedurende drie dagen per week de twee eerste lessen uitgetrokken worden voor sporttrainingen. Door nauw overleg met de school en de ouders zou ervoor gezorgd worden dat de kinderen een aangepast leerprogramma zouden krijgen (evenwel in overeenstemming met de eindtermen). Tot slot is het de bedoeling van dit proefproject om gedecentraliseerd te werken, zodat het niet nodig is dat de leerlingen op internaat gaan.

Het project wordt uitgedrukt in voorzichtige bewoordingen, maar is toch duidelijk een topsportproject. De bedoeling is ervan de doorstroming en voorbereiding van getalenteerde kinderen naar een verdere topsportcarrière te bevorderen. In dit opzicht zijn de doelstellingen gericht op topsport en zal de opleiding daar logischerwijs ook op gericht zijn. Het project moet dan ook zo beschouwd worden. Het is geen louter recreatieve vorm van vrijetijdsbesteding en sportbeoefening (meer).

¹ In de brief wordt gesproken over het inwinnen van een advies en het wachten op 'goedkeuring'. Het Kinderrechtencommissariaat is vanzelfsprekend bevoegd voor het verlenen van een advies. Het is echter niet aan het Kinderrechtencommissariaat om 'goedkeuring' te verlenen aan een dergelijk project. In zoverre wordt afgeweken van de bestaande leerplannen is enkel de minister van onderwijs bevoegd.

2. OVERWEGINGEN VAN HET KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT²

2.1. Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Bij het beoordelen van het beleid, en ook zo bij het beoordelen van dit voorstel, gaat het Kinderrechtencommissariaat uit van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Dit verdrag behandelt op omvattende wijze de rechten van minderjarigen. In dit verdrag staan zowel rechten opgenomen die betrekking hebben op bescherming, als op participatie van minderjarigen en provisierechten (recht op diensten). *Ipsa facto* heeft geen van deze rechten op zich absoluut voorrang. Van tegenstrijdigheid is ook niet noodzakelijk sprake. In iedere situatie zal evenwel moeten worden afgewogen op welk aspect de nadruk komt te liggen.

In dit eerste onderdeel overlopen we de meest relevante bepalingen van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en hun implicaties. Verderop gaan we in detail in op de verenigbaarheid van het ingediende project met deze bepalingen.

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind bevat verscheidene principes die relevant kunnen zijn bij de beoordeling van het voorliggende project. In de eerste plaats is er het **kernartikel 3** dat voorziet dat regelgeving moet ingegeven zijn in **het hoger belang van het kind**. Een regelgeving dient dus niet de belangen van volwassenen of organisaties te dienen, maar in de eerste plaats het belang van het kind. Hoe dit belang moet worden ingevuld en beoordeeld, valt af te leiden uit de andere bepalingen van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

² Bronnen: BLOSO, *Evaluatie van de topsportscholen* (www.bloso.be/public/infotheek/evaluatie_topsport.asp); P. DAVID, "Children's rights and sports. Young athletes and competitive sports: exploit and exploitation", *The International Journal of Children's Rights* 1999, p. 53-81; P. DAVID, *Human rights in youth sports*, Londen, Routledge, 2004 (te verschijnen); P. DE KNOP, *Jeugdsportbeleid, quo vadis? De noodzaak van kwaliteitszorg*, Zeist, Jan Luiting Fonds, 1998; R. LYSSENS, "Sport moet vooral plezierig zijn", *Gezondheidsbrief* oktober 1998, nr. 85, p. 2; L. MARTENS, *Strategisch plan voor sportend Vlaanderen*, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 1997; PANATHLON INTERNATIONAL, *Gekwetste kinderen. Bedreiging van de positieve waarden in de kinder- en jeugdsport*, Brussel, Panathlon Vlaanderen, 2002, 25p.; J. VAN GILS, *Wie niet weg is, is gezien. Hoe beleeft een kind zijn gezin, zijn school en zijn vrije tijd*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 1991; VLAAMSE REGERING, *Jeugdbeleidsplan van de Vlaamse regering*, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2002 en U.I.A., Departement politieke en sociale wetenschappen (in opdracht van NDO, Sporta en de BGJG), *Sportbeleving bij kinderen*, 1995.

In **artikel 2** wordt het **verbod van elke vorm van discriminatie bepaald**. Elke vorm van ongelijke behandeling (om niet pertinente redenen) is aldus uit den boze.

Artikel 6 voorziet het **recht op een zo ruim mogelijke mate van overleven en ontwikkeling**. De overheid dient hierop toe te zien. Dit heeft tot gevolg dat de overheid dient te waken en desnoods beschermend dient op te treden om de zo optimaal mogelijke ontwikkeling (zowel lichamelijk als geestelijk) van het kind te verzekeren. Ook bij projecten zoals dit dient de overheid mee te waken over het welzijn van de kinderen.

De **artikelen 5 en 18** handelen over **de verantwoordelijkheid van ouders** in de opvoeding en de rol van de overheid ter ondersteuning daarvan. Het zijn de ouders die de eerste opvoedingsverantwoordelijken zijn en de opvoeding van hun kind sturen. Hun uitgangspunt zal evenwel ook het belang van het kind zijn en zij dienen rekening te houden met de ontwikkeling van het kind. De overheid van zijn kant heeft een secundaire ondersteunende functie en een toezichthoudende functie.

Art. 12 stelt dat **kinderen hun mening moeten kunnen geven** in alle zaken die hen aanbelangen. Aan deze mening moet een **passend belang** worden gehecht. I.c. moet een groot belang worden gehecht aan de inspraak van het kind en zijn vrije keuze.

Art.13 geeft aan kinderen **het recht om zich te informeren** en om juiste en volledige informatie te krijgen. (Dit recht maakt ook de meningsuiting mogelijk.)

Artikel 24 handelt over **gezondheid, curatief én preventief**, en pleit ook voor gezondheidsverbetering. Het spreekt voor zich dat sport een grote en belangrijke bijdrage kan leveren in de gezondheidsontwikkeling van jonge mensen. Een te doorgedreven beoefening van één bepaalde sport, houdt evenwel risico's in voor een te éénzijdige ontwikkeling. Deze bepaling vereist dus in elk geval dat grondig wordt nagegaan in hoeverre topsport een risicofactor is voor de gezondheid van minderjarigen.

Artikelen 28 en 29 voorzien het **recht op onderwijs en de kwaliteitscriteria** waaraan dit onderwijs moet voldoen. In het verlengde van het hoger genoemde artikel 6 dient die onderwijs gericht te zijn op een zo volledig mogelijke ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens van het kind. Men mag zich dus niet te vroeg beperken tot één aspect.

Art. 31 handelt over het **recht van het kind op rust, vrije tijd, deelneming aan spel en recreatieve bezigheden**, passend bij de leeftijd van het kind. Sport hoort hier zeker bij. Deze sport moet evenwel een vorm van een vrijetijdsbesteding blijven. Anders is het geen recreatieve bezigheid meer (zoals omschreven in art. 31). Sport mag daarom wel een ernstige vrijetijdsbesteding zijn maar mag geen te grote druk op minderjarigen leggen, fysisch noch psychisch.

De vraag blijft echter wie deze grenzen bepaalt en hoe? Dit is geen eenduidige vraag. Een aantal factoren spelen hierbij een rol, zo onder meer:

- (1) de individuele draagkracht van het kind;
- (2) de algemene belastende gevolgen van de intensieve sporttraining en -beoefening;
- (3) de specifieke aspecten van de beoefende sporttak;
- (4) de wijze waarop de training en sportbeoefening vorm krijgt.

Artikelen 32, 35 en 36 voorzien in **bescherming van kinderen tegen ongeoorloofde arbeid, exploitatie en activiteiten die schadelijk kunnen zijn** voor de gezondheid en ontwikkeling van het kind.

Artikel 33 stelt dat kinderen **beschermd moeten worden tegen o.m. het illegale gebruik van verdovende middelen**.

We dienen hier goed te letten op de formulering: niet het gebruik van illegale middelen wordt aangehaald, wel het illegale gebruik van, eventueel ook legale, verdovende middelen. Specifiek dient hier gewezen te worden op de gevaren van stimulerende middelen (doping).

2.2. Algemene bedenkingen vooraf

a. Jeugdsportbeleid in Vlaanderen – krijtlijnen

In eerste instantie wenst het Kinderrechtencommissariaat even stil te staan bij het uitgetekende beleid in Vlaanderen op het vlak van jeugdsport.

Ten eerste is er het 'Strategisch Plan voor Sportend Vlaanderen' (1997), opge-
maakt door minister Martens³.

Onder de hoofding "Doelgroepenbeleid voor de jeugd" staat o.m. het volgende te lezen (p.87-88):

"Voor de sportieve begeleiding van de jongeren moeten de beste pedagogische krachten worden ingezet. Bij het organiseren van competities moet, om hoger vermelde gevaren te vermijden, vooral voor kinderen jonger dan 12 jaar, aan de volgende voorwaarden voldaan worden:

- *pedagogische en medische begeleiding,*
- *competitiereglementen die aangepast worden op maat van de kinderen,*
- *polyvalente sportopleiding met de nadruk op het spelelement."*

³ L. MARTENS, *Strategisch plan voor sportend Vlaanderen*, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 1997.

Ook hier wordt het belang benadrukt van "initiatie- en omnisport", het kennis maken met verschillende vormen van sport- en bewegingscultuur, zeker gedurende de lagere schoolleeftijd. Het bewegen, het leren kennen en het onderhouden van het eigen lichaam is belangrijker dan het zich eenzijdig richten tot één bepaalde sport.

Eén van de uitgangspunten is ook dat de sport moet aangepast zijn aan de mogelijkheden van elk kind en dat elke sporttak moet werken vanuit een pedagogisch verantwoorde aanpak.

Het Vlaams Parlement stelt vervolgens in zijn resolutie betreffende de krachtlijnen voor een Strategisch Plan voor de Sport⁴ o.m. het volgende:

"Kinderen moeten kind kunnen zijn. Competitie is voor het kind pas zinvol als die aansluit bij hun leefwereld en psychische en fysieke mogelijkheden. Wetenschappers waarschuwen immers voor de impliciete en expliciete negatieve consequenties van doorgedreven en eenzijdige competitie sport bij jonge kinderen. Klassements- en competitie sport voor kinderen jonger dan 12 jaar kan op verschillende vlakken gevaren inhouden, die moeten vermeden worden:

- a) sportmedisch: er is gevaar voor overbelasting door eenzijdige trainingen en gevaar voor overtraining;*
- b) sportpedagogisch: het spelelement vervalt bij te grote competitie en prestatiegerichtheid van trainingen; de kindvriendelijkheid komt in gevaar doordat bij competitie kinderen moeten presteren, volgens volwassenennormen en spelregels; minder getalenteerde kinderen vallen uit de boot;*
- c) sporttechnisch: kinderen leren slechts 1 sporttak beoefenen."*

Ook het meer recente Jeugdbeleidsplan van de Vlaamse regering volgt deze logica.⁵ Volgens dit beleidsplan dienen sportactiviteiten worden aangeboden op het niveau van het kind, daarbij moet op jonge leeftijd vooral aandacht worden besteed aan de algemene lichamelijke ontwikkeling. In zijn beleid probeert de Vlaamse regering een mentaliteitsverandering teweeg te brengen, "zodat ook in de clubs het sportonderricht aangepast wordt aan de ontwikkeling van kinderen en jongeren, en zodat ook niet-getalenteerde jongeren tot beweging aangezet worden [...]".⁶ Ook moeten voor sommige sporten leeftijdsgrenzen vastgelegd worden. Het belang van de minderjarige staat hierbij voorop. Ook in dit beleidsplan wordt het gevaar aangegeven van zich te vroeg toe te leggen op één sport.⁷ Ook voor getalenteerde jongeren moet er aandacht zijn.

⁴ Parl.St. VI.Parl., 1996-1997, nr. 727. Zie ook Gedachtewisseling Strategisch Plan voor Sportend Vlaanderen, Parl.St. VI.Parl., 1997-1998, nr. 1113/1.

⁵ VLAAMSE REGERING, *Jeugdbeleidsplan van de Vlaamse regering*, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2002.

⁶ VLAAMSE REGERING, *o.c.*, p. 59, RWA 6.6.4.

⁷ VLAAMSE REGERING, *o.c.*, p. 60, RWA 6.6.10.

De doelstelling van de topsportscholen is daarbij om hen de mogelijkheid te geven zich te ontplooiën zonder daarbij hun toekomst op onderwijsvlak (diploma secundair onderwijs) in het gedrang te brengen.⁸

Al deze documenten waarschuwen ons voor doorgedreven sporttraining met het oog op competitie op al te jonge leeftijd. Sport is belangrijk maar moet gericht zijn op de gehele persoonlijkheid van het kind. In dit opzicht lijkt een topsportopleiding integreren in het basisonderwijs (waarbij aan dit curriculum wordt gesleuteld) in te gaan tegen het tot hertoe gekozen jeugdsportbeleid.⁹

b. Topsport voor kinderen: een risico?

De cruciale vraag bij het beoordelen van enig project van topsport voor kinderen, is of het beoefenen van of voorbereiden op topsport een risico inhoudt voor de gezondheid (ruime betekenis) van kinderen. Op deze voorafgaande vraag wordt in het projectvoorstel evenwel geen antwoord gegeven. In het hierna volgende stuk haalt het Kinderrechtencommissariaat een aantal risico's en gevaren aan. Het Kinderrechtencommissariaat beschikt niet over alle nodige medische know-how om een gedetailleerd antwoord te formuleren. Het Kinderrechtencommissariaat beveelt dan ook in eerste instantie sterk aan dat het nodige onderzoek wordt gedaan naar de medisch-fysieke en psychische implicaties van een topsportopleiding voor kinderen van 9 tot 12 jaar en dit specifiek voor wat betreft een opleiding ter voorbereiding van gymnastiek. Toch geeft het Kinderrechtencommissariaat hierna volgende bedenkingen mee.

Door bepaalde auteurs wordt zeer sterk gewaarschuwd voor het beoefenen van topsport door kinderen.¹⁰ In een artikel maakt P. David een stand van zaken op betreffende topsport (of de wijze waarop deze geschiedt) en de rechten van het kind. Gymnastiek komt in deze bijdrage naar voor als één van de risicosporten. Wij halen hier in het kort zijn argumenten aan, specifiek met betrekking tot gymnastiek.

De intensieve training brengt een risico mee voor het kind van fysiek en psychologisch misbruik. De schadelijke gevolgen van gymnastiek voor het lichaam van topatleten zijn volgens de auteur algemeen bekend (net doordat de leeftijd van top-gymnasten zo drastisch is gedaald).

⁸ VLAAMSE REGERING, *o.c.*, p. 60, RWA 6.6.9.

⁹ Hierbij kan ook verwezen worden naar het negatief advies van het Kinderrechtencommissariaat inzake het voorstel van decreet tot het verlagen van de leeftijd voor wielervedstrijden. Zie *Parl.St.* VI.Parl., 1999-2000, nr. 102/2.

¹⁰ Zie P. DAVID, "Children's rights and sports. Young athletes and competitive sports: exploit and exploitation", *The International Journal of Children's Rights* 1999, p. 53-81.

Het trainingsprogramma om op topniveau te kunnen meedraaien is inherent zo intensief dat het schadelijk wordt. Doordat de technieken zo moeilijk zijn geworden, kunnen ze enkel door kleine en magere atleten uitgevoerd worden. Deze lichaamsbouw en het beperkt houden van het lichaamsgewicht leidt tot een uitstel de menstruatie en verzwakking van de botten.

"The physical growth of gymnasts is retarded because of the intensiveness of training programme's. Body fat is kept to a strict minimum to enhance performance, but consequences of this are that top-gymnasts only experience their first menstruation once they have ended their career around the age of 18 or 19."

Het intensieve trainingsprogramma leidt ook tot meer blessures.¹¹ Tot slot zal een voorbereiding op (top)wedstrijdniveau onvermijdelijk tot gevolg hebben dat de ontspanning en vrije tijd van het kind hieronder ernstig zal lijden.

Naast de schadelijkheid voor het lichaam, is er het gevaar voor psychologisch misbruik van het kind. Topsport, zelfs met de beste bedoelingen, veroorzaakt een enorme stress voor de betrokkenen. Vanuit alle betrokkenen en hun belangen (ouders, trainers, federaties, etc.) is de druk op het kind immens, waarbij het psychologische welzijn van het kind in het gedrang komt. Weer specifiek voor gymnastiek is het angstwekkend hoge percentage van eetstoornissen (voornamelijk anorexia nervosa). Een studie wees uit dat zo'n 59 % van de gymnasten van de VS die in 1994 deelnamen aan de Olympische Spelen erkende te lijden aan een vorm van eetstoornis. Een andere studie wees uit dat 62 % van de gymnasten op universiteitsniveau leed aan een vorm van anorexia.¹² Een volgende probleem aangehaald door de auteur betreft het hoge risico op burn-out. Vervolgens is er een verhoogd risico van 'geweld' ten aanzien van de jonge topsporters. De grens tussen moeilijk oefeningen en oefeningen die niet meer verantwoord zijn is vaak moeilijk te trekken. Het kind zelf kan hierbij vaak niet het signaal geven, gezien zijn ondergeschikte positie en de druk van de omgeving.¹³

¹¹ Zie ook PANATHLON INTERNATIONAL, *Gekwetste kinderen. Bedreiging van de positieve waarden in de kinder- en jeugdsport*, Brussel, Panathlon Vlaanderen, 2002, p. 13 die aanhalen: ontwikkeling op cardio-respiratorisch vlak, de musculatuur, de botgroei en het locomotorisch stelsel, alsook het verhoogd aantal kwetsuren.

¹² P. DAVID, *l.c.*, p. 60.

Zie ook S. BIDDLE, "Children, exercise and mental health", *Int.J.SportPsychol.* 1993, 24, p. 210-211.

¹³ Knelpunt aangehaald door P. DE KNOP, *Jeugdsportbeleid, quo vadis? De noodzaak van kwaliteitszorg*, Zeist, Jan Luiting Fonds, 1998, p. 20: "Soms eisen ouders en/of trainers meer van een kind dan goed is voor de cognitieve, fysiologische en/of emotionele ontwikkeling van het kind. Kinderen volharden niettegenstaande kwetsuren en/of vermoeidheid."

"Gymnasts are probably the most exposed to violent exercises though their bodies are often becoming fragile by low weight, long and tiring days and the absence of menstruation which weakens the bones."

Het besluit van de auteur met betrekking tot gymnastiek is dan ook ondubbelzinnig.

"Gymnasts, therefore, learn at a very early age to forfeit control over their lives to adults: control over their emotions, control over their pain, control over what they say, control over their clothing, control over their behaviour, including their sexual feelings. Gymnastics is therefore one of the most cruel sports today because young girls can only remain at the top for 1 or maximum 2 years."

Door Panathlon International wordt een bijkomend psychologisch gevaar aangehaald. Doordat het 'competitie' aspect voorrang krijgt op het ontspanningsaspect, wordt door de sport *"de normale fysieke en sociale ontwikkeling bij heel wat kinderen verstoord. De jongeren gaan langzamerhand gedrag gaan vertonen dat gebaseerd is op wat zij zien als de norm in de volwassenensport en van wat zij aanvoelen als verwachtingen van trainers en ouders [...]"*¹⁴. De verlaging van de leeftijd binnen de georganiseerde competitie sport wordt aangewezen als de oorzaak.

Tot hier toe hebben we voornamelijk gesproken van die mistoestanden die kunnen ontstaan op het topsportniveau. We hebben het nog niet over handelingen die ronduit strafbaar zijn (zoals mishandeling, doping), waarbij ook een jonge atleet een verhoogd risico loopt.

Het gaat hier vanzelfsprekend om relatief uitzonderlijke situaties en misbruiken. Het feit dat dit echter kan, noopt tot grote voorzichtigheid. Uiteindelijk is het de bedoeling van dit project om voor te bereiden op topsport, al de vernoemde risico's zijn dus inherent aanwezig. In tegenstelling tot volwassenen hebben kinderen veel minder mogelijkheden om zich te verzetten tegen een ongezonde vorm van sportbeoefening. Net diegenen die de kinderen behoren te begeleiden en te beschermen tegen uitbuiting en misbruik, de ouders en coachen, bevinden zich onmiskenbaar in een situatie waar hun belangen en wensen, strijdig (kunnen) zijn met deze van het kind. Een doorgedreven waakzaamheid en extra beschermende maatregelen zijn vereist.

¹⁴ PANATHLON INTERNATIONAL, o.c., p. 12.

2.3. Beoordeling van het project

Hoewel het project in principe stelt te vertrekken vanuit de rechten van het kind, wordt dit door de indieners weinig beargumenteerd of bewezen. Zodoende vallen er bij dit project heel wat bedenkingen te formuleren. Op verscheidene vlakken strookt het niet met de rechten en belangen van het kind (in het algemeen) of schiet het tekort in de beschermingsvereisten voor de jonge sportbeoefenaars. We meten dit project af aan de opgesomde bepalingen van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

Het ingediende project komt mogelijks in aanvaring met het **artikel 2** van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, dat het verbod op discriminatie voorziet. En dit om een aantal redenen.

Binnen dit project krijgen getalenteerde leerlingen immers een duidelijke voorkeurbehandeling wat betreft het schoolse curriculum. Het kunnen genieten van dit voordeel is niet pertinent en arbitrair. Ten eerste zullen enkel (sportief) getalenteerde leerlingen hiervan kunnen genieten. Men richt zich met een heel project enkel op een beperkte groep van getalenteerde leerlingen en men vergeet de rest.¹⁵ Ten tweede wordt enkel voorzien in een voorbereiding op topsportopleiding. Maar kinderen kunnen ook heel andere talenten hebben, zoals muziek, plastische kunsten, etc. Deze talenten hebben evenveel recht op ontwikkeling. En ook deze kinderen ondergaan mogelijks een even grote druk door het combineren van de schoolse en de buitenschoolse activiteiten, hierbij wordt echter zelden stilgestaan. Maar ook binnen de sport worden slechts enkele disciplines geïntroduceerd. Welke disciplines dit zijn, hangt af van de omvang en populariteit van de sporttak. Het lijkt dan ook dat deze discussie in een ruimere context moet gesitueerd worden. Het Kinderrechtencommissariaat voelt zeker wel wat voor de mogelijkheid om een aantal schoolse uren te laten invullen door leerlingen op basis van hun interesses (sport, toneel, etc.). Dit is echter een fundamentele keuze waarbij een ruimer maatschappelijk debat moet gevoerd worden. Het ad hoc toelaten van omvangrijke aanpassingen van het curriculum lijkt niet te verantwoorden ten aanzien van de grote meerderheid leerlingen.

In het project wordt melding gemaakt van verregaand overleg tussen de schoolouders-trainer; er worden afspraken gemaakt in verband met een aangepaste pedagogisch-didactische aanpak. Dit valt vanzelfsprekend toe te juichen, maar dergelijke aanpak is niet enkel een recht van leerlingen in het kader van een topsportproject. Dit zou een recht moeten zijn van **elke** leerling.

¹⁵ Door P. DE KNOP wordt aangehaald dat één van de knelpunten van het beleid van sportbonden is dat ze zich voornamelijk of uitsluitend richten op getalenteerde jongeren (*Jeugd sportbeleid, quo vadis? De noodzaak van kwaliteitszorg*, Zeist, Jan Luiting Fonds, 1998, p. 18).

De onderscheiden behandeling is bovendien niet minimaal. Volgens het schrijven van de Vlaamse minister van Onderwijs, zou de verleende uitzondering bijna 4 keer het decretaal voorziene maximum van gewettigde afwezigheden o.w.v. sportmanifestaties omvatten (en i.c. betreft het dan nog enkel maar de trainingen).

Is het projectvoorstel in het **belang van het kind (art. 3)**? Dit principe wordt o.i. weinig kritisch onderzocht. Het blijft bij een principiële vermelding. Bij het effectief uitschrijven van het project lijken andere belangen meer de bovenhand te krijgen: nl. het opleiden van topsporters die de federatie of het land kunnen vertegenwoordigen. De vraag is of de individuele minderjarigen hiermee gediend zijn. Men ziet immers cyclische bewegingen in de sport en de populariteit van bepaalde sporttakken (tennis, motorcross, voetbal, wielrennen, ...) in periodes waarin Belgische atleten goed scoren. Topsport is echter slechts één aspect van sportbeoefening.

Onderzoek¹⁶ heeft uitgewezen dat kinderen van de leeftijdscategorie die beoogd worden met het project, niet zozeer geïnteresseerd zijn in het winnen, maar vooral in het sociale aspect van de sport, nl. het spelelement en het samen zijn met andere kinderen. Het projectvoorstel viseert echter specifiek het trainen en voorbereiden voor topsport. Er wordt nergens expliciet melding gemaakt van aandacht voor het sociale aspect. Meer nog, kinderen worden voor een aantal uren uit hun schoolomgeving geplukt om in beperkte groep te gaan trainen. Een positief aspect van het voorstel is wel dat er niet wordt gekozen (men probeert het met dit voorstel zelfs tegen te gaan) voor een internaatsysteem.

Hoewel één van de aspecten van het ingediende project is gedecentraliseerd te werk te gaan, zodat op internaat gaan niet nodig is, lost dit niet alle problemen op. Onderzoek heeft immers uitgewezen dat voor kinderen van de betrokken leeftijdscategorie vooral het spelelement en de sociale contacten belangrijk zijn. Hoewel het kind niet op internaat moet, blijft er toch op twee belangrijke punten een risico dat het aspect van de sociale contacten problematisch is. Ten eerste wordt een kind gedurende een aantal uren uit zijn schoolomgeving gehaald om te trainen. Ten tweede zal de combinatie van de topsporttraining en de schoolse opleiding (die vanzelfsprekend op geen enkel moment mag overschaduwd worden door de sportopleiding) een nog drukkere invulling van de agenda vormen voor het kind.

¹⁶ J. VAN GILS, *Wie niet weg is, is gezien. Hoe beleeft een kind zijn gezin, zijn school en zijn vrije tijd*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 1991, p. 117-122 en U.I.A., Departement politieke en sociale wetenschappen (in opdracht van NDO, Sporta en de BGJG), *Sportbeleving bij kinderen*, 1995.

Het belang van het kind lijkt ook niet gediend te zijn met een voorbereiding op één enkele sporttak (eigenlijk met een eenzijdig op sport gerichte opvoeding). Zowel het jeugdsportbeleid als het basisonderwijs zijn gericht op een gevarieerde en algemene opvoeding.^{17 18} Het vroeg beginnen oefenen voor een specifieke sporttak lijkt niet aangewezen in het belang van het kind gezien het vele andere mogelijkheden kan uitsluiten.¹⁹ De vraag om vroeg te beginnen met de opleiding gymnastiek is veeleer ingegeven vanuit de vaststelling dat gymnasten steeds vroeger de top bereiken ('pieken'). De gezondheidsproblemen die hiervan het gevolg zijn werden hoger beschreven.²⁰ De vraag is in wiens belang het is dat deze leeftijd daalt? Veeleer dan meelopen in deze tendens zou beter werk worden gemaakt van actie om deze verlaging van leeftijd tegen te gaan...²¹

Is dit project in het belang van het kind doordat het getalenteerde kinderen de mogelijkheid geeft uit te groeien tot topsporters en hun talenten te ontplooiën? (zie projectvoorstel) Dit valt te betwijfelen. Als we realistisch zijn is het maar een kleine fractie die uiteindelijk de top bereikt. Een brede algemene vorming (algemene ontplooiing van de talenten van het kind) is meer aangewezen voor de betrokken leeftijdscategorie (zie ook verder i.v.m. het recht op onderwijs).

Een ander principe waarmee dit project in aanvaring komt is het recht van het kind op een zo ruim mogelijke ontwikkeling (**artikel 6**).

¹⁷ Zie R. LYSSENS, "Sport moet vooral plezierig zijn", *Gezondheidsbrief* oktober 1998, nr. 85, p. 2: "Er ligt voor kinderen nog een hele wereld open om te ontdekken. Zij moeten daartoe de kans krijgen. Een vroege keuze voor een bepaalde sport kan toevallig zijn. Later kunnen zich nieuwe mogelijkheden aanbieden. Door zich té vroeg en éénzijdig op één sport te concentreren, kunnen ze hun professionele toekomst in gevaar brengen, onder meer door hun opleiding stop te zetten of te verwaarlozen."

Zie ook PANATHLON INTERNATIONAL, *o.c.*, p. 15.

¹⁸ In de beoordeling van de topsportscholen door Bloso werd ervoor gepleit om op niveau van de eerste graad van het secundair onderwijs nog sporttakoverschrijdende training aan te bieden (www.bloso.be/public/infotheek/evaluatie_topsport.asp). Deze vaststelling gaat regelrecht in tegen de aanpak van dit project.

¹⁹ Overigens zijn er ook sportieve bedenkingen bij deze werkwijze. P. DAVID haalt aan dat het net diegenen zijn die tot de 'groten' behoren die slechts op latere leeftijd zijn gaan specialiseren.

Zie ook R. LYSSENS, *l.c.*, p. 3: "Zich zeer vroeg en strikt tot één sport beperken, heeft vaak zelfs eerder negatieve gevolgen voor de sportbeoefening op lange termijn. De intensieve trainingen komen te vroeg en leiden tot fysieke of mentale overbelasting en letsels waardoor de jongeren gefrustreerd of ontgoocheld geraken."

Zie ook het standpunt van Panathlon International (*Gekwetste kinderen. Bedreiging van de positieve waarden in de kinder- en jeugdsport*, Brussel, Panathlon, 2002, p. 15).

²⁰ Zie hoger in het artikel van P. DAVID.

²¹ Cf. Advies 1999-2000/3 van het Kinderrechtencommissariaat inzake deelneming aan wielervedstrijden en -proeven, *Parl.St.* VI.Parl., 1999-2000, nr. 102/2.

In de eerste plaats slaat dit principe op lichamelijke ontwikkeling. In de literatuur wordt aangehaald (zie hoger) dat gymnastiek op topniveau bijna inherent leidt tot een gebrekkige lichamelijke ontwikkeling van meisjes. Gezien het doel van dit project is, doorstromen naar topsport, kan niet anders worden besloten dat deze ontwikkeling van het kind in gevaar komt. Het project biedt o.i. door zijn algemene bewoordingen en principes niet voldoende waarborgen tegen de gevaren waaraan jonge gymnasten blootgesteld worden. Er wordt enkel in algemene termen gesproken van begeleiding van training, controle tegen overdreven training, etc. Er zijn geen objectieve controlemogelijkheden en diegene die de controle dienen uit te oefenen (trainers en ouders), zijn tegelijk ook betrokken partij met eigen belangen. Zonder de goede bedoelingen in twijfel te trekken, wijst onderzoek uit dat er zich juist op dit vlak bij trainers en/of ouders aanzienlijke problemen situeren. We halen aan:

- Het merendeel van de trainers blijkt kwetsuren niet als een probleem te beschouwen²²;
- Trainers (en ouders) vereisen soms meer dan goed is voor de fysiologische, cognitieve en/of emotionele ontwikkeling van het kind²³;
- Slechts 1/3 van de trainers hanteert een methode om overtraining in een vroeg stadium op te sporen.²⁴

Bovendien kan men zich afvragen in hoeverre kinderen van die leeftijd zich kunnen verzetten **en** hierin serieus worden genomen, als het te ver gaat of wanneer ze geen zin meer hebben.

Wat betreft de verantwoordelijkheid van de ouders voor de opvoeding van het kind (**art. 5 en 18**), is het project niet problematisch. Er wordt veel aandacht besteed aan overleg tussen ouders, school en trainers. Wat echter te veel ontbreekt in dit project is een uitwerking van de participatierechten van het kind (**art. 12 en 13**). Men beperkt zich tot algemene opmerkingen in verband met vrije keuze en voor het overige wordt vooral aandacht besteed aan de onderlinge verhouding school-trainer-ouders. Toch is de eerste actor in dit geheel het kind. Er moet in de eerste plaats absoluut worden verzekerd dat er sprake is van vrije keuze. Geen aandacht wordt besteed aan het zeer reële risico dat de keuze mee is ingegeven vanuit een (goedbedoelde) druk door ouders of omgeving. Er wordt ook weinig aandacht besteed aan het informeren (realistisch en correct) van het kind van de opleiding, de implicaties op vrije tijd, etc.

²² DE KNOP, *o.c.*, p. 20 met verwijzingen naar verder onderzoek.

²³ DE KNOP, *o.c.*, p. 20 met verwijzingen naar verder onderzoek.

²⁴ Een onderzoek "Evaluatie van de opzet en de werking van topsportscholen in Vlaanderen (onderzoeksproject 2000)" door Bloso. Zie www.bloso.be/public/infotheek/evaluatie_topsport.asp

Deze bezorgdheid wordt versterkt door de vaststelling van De Knop (o.c., p. 20) dat binnen sportverenigingen de mening van jongeren nauwelijks ernstig wordt genomen. Zonder alle verenigingen over één kam te scheren, maant dit toch aan tot voorzichtigheid.

Niet onbelangrijk is de vraag of het project in aanvaring komt met het recht op onderwijs zoals omschreven in de **artikelen 28 en 29** van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Op een aantal plaatsen wordt duidelijk gesteld dat zal gewaakt worden over de schoolse prestaties en de eindtermen. Is dit wel voldoende? Onderwijs is immers meer dan het halen van de eindtermen. Er moeten voldoende garanties zijn dat uiteindelijk het onderwijsprogramma (in **al** zijn aspecten, dus ook schoolse uitstappen en meer ludieke activiteiten) **altijd absolute voorrang** zal krijgen op het trainingsprogramma. Men moet immers onthouden dat het kiezen voor een specifieke topsport als richting op 9-jarige leeftijd eigenlijk niet mogelijk is. De andere mogelijkheden voor het kind mogen dus op geen enkele manier in het gedrang worden gebracht.

"Most elite female figure skaters and gymnasts do not even have the option of remaining in school as these sports are best performed by athletes aged between 15 en 18, a key period that is usually dedicated to ending secondary schooling."²⁵

Gaat dit voorstel in tegen het verbod op kinderarbeid? Argumenten voor en tegen kunnen gegeven worden. We stellen wel vast dat het sportief en het schools weekschema (lessenrooster) samen 53 uren zal omvatten. Gezien de intensiteit en begeleiding van beide activiteiten en de noden van kinderen van die leeftijd (kunnen spelen), kunnen we geen van beiden 'vrije tijd' noemen. O.i. komt deze combinatie dan ook in aanvaring met **artikel 31** dat het recht op rust, vrije tijd en recreatieve bezigheden vastlegt.

Het kind heeft recht op een zo ruim mogelijke ontplooiing. Het heeft recht om beschermd te worden tegen allerhande vormen van misbruik, mishandeling en activiteiten die schadelijk zijn voor de gezondheid van het kind (**artikelen 24, 32, 35 en 36**). Vanuit deze **beschermingsrechten** kunnen eveneens ernstige vraagtekens geplaatst worden bij dit project. De initiële bedoelingen zijn goed. Men beoogt een betere begeleiding, het vermijden van te vermoeiende avondtrainingen, het vermijden van overdreven trainingen. Het voorstel is evenwel op zich geen oplossing voor **deze** problemen en op geen enkele wijze wordt vermeden dat bvb. ook na de schooluren nog zwaar kan worden getraind. Het feit dat dergelijke risico's nog bestaan, noopt ons tot nog meer voorzichtigheid. Het is misschien in

²⁵ P. DAVID, *Human rights in youth sports*, Londen, Routledge, 2004 (te verschijnen), p. 312 (manuscript).

de eerste plaats aan de federaties om te zorgen dat de reguliere sportopleiding van kinderen en jongeren op gepaste wijze verloopt, veeleer dan nog uit te breiden met andere projecten.

De risico's voor psychische (o.w.v. de druk van verscheidene agenda's) als fysieke overbelasting²⁶ van de kinderen lijken zeer aanzienlijk. En ondanks een aantal intentieverklaringen door de initiatiefnemers, zijn deze algemene beginselverklaringen niet duidelijk genoeg om te verzekeren dat de psychische en fysieke ontwikkeling van de betrokken kinderen niet in het gedrang wordt gebracht. Het Kinderrechtencommissariaat roept dan ook op tot voorzichtigheid en raadt aan om eerst een aantal voorafgaande vragen op te lossen.

- Door deskundigen laten nagaan in hoeverre dat het verantwoord is een sportopleiding voor 9-12-jarigen te richten op één sport en in hoeverre het verantwoord is op die leeftijd al aan te vangen met een topsportopleiding of -voorbereiding?²⁷
- Duidelijke richtlijnen uitstippelen die toelaten op een ondubbelzinnige manier te waken over de opleiding en tegen overtraining? Die richtlijnen moeten dan betrekking hebben op duur van trainingen, categorieën van oefeningen en variatie hierin, regelmatige medische controle, etc.
- Duidelijke en dwingende richtlijnen uitstippelen om tijdens de sportopleiding, maar ook nadien thuis, overbelasting te vermijden. Dit kan bestaan uit dwingende richtlijnen op het vlak van het aantal uren training per week (inclusief training in de vrije tijd) en een specifieke agenda om medisch verantwoord en voldoende gevarieerd te trainen.

De principeverklaring in het project 'nauwkeurig te waken over de schoolse prestaties en tegen overmatig trainen', kunnen in hun algemeenheid niet overtuigen.

²⁶ R. LYSEN, *I.c.*, p. 3: "Recreatieve beweging en sport houdt voor kinderen weinig risico's in. Die risico's duiken vooral op bij deelname aan competitie en de intensive trainingen die daarmee gepaard gaan. Bij kinderen komen vaak overbelastingsletsels voor zoals bv. ontstekingen van pezen en gewrichtsstructuren."

²⁷ R. LYSEN beschrijft een aangepaste sportieve activiteit per leeftijdscategorie. De leeftijd van 6-12 jaar wordt beschouwd als 'gouden leeftijd'. Tijdens die fase kunnen ingewikkelde bewegingspatronen worden aangeleerd en "een begin te maken met inspanningen die de uithouding langzaam helpen opbouwen". (*I.c.*, p. 3) De echte 'uithouding' begint pas vanaf 12 jaar. De vraag is in hoeverre een sportopleiding van drie maal twee uur specifieke training per week overeenkomst met "een begin te maken met" en "de uithouding langzaam opbouwen". Het ingediende project lijkt een veel intensiever uitgangspunt te hebben.

3. ADVIES VAN HET KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT

- Het Kinderrechtencommissariaat is van oordeel dat er ernstige aanwijzingen zijn dat het beoefenen van topsport, meer bepaald gymnastiek, op jonge leeftijd, zeer reële risico's inhoudt voor de betrokken kinderen. Het Kinderrechtencommissariaat is dan ook van oordeel dat op de overheid een uitgebreide plicht tot voorzichtigheid rust. Het is o.i. aan te raden dat in eerste instantie verder onderzocht wordt in hoeverre en met welke beperkingen een begin van opleiding voor gymnastiek kan georganiseerd worden.
- Het voorgestelde project is te vaag en te algemeen om de betrokken kinderen afdoende te beschermen tegen de potentiële gevaren van een topsportopleiding op jonge leeftijd. Er is een volstrekt gebrek aan duidelijke en controleerbare richtlijnen en normen in het belang van de bescherming van de betrokken kinderen.
- Het Kinderrechtencommissariaat is van oordeel dat een ruimer debat aangegeven is op het vlak van de schoolse prestatiedruk en de beperkingen hierdoor aan de mogelijkheden voor kinderen om zich op andere vlakken (sportief, esthetisch, technisch, etc.) te ontwikkelen. Een ruimere maatschappelijke discussie is nodig om in te gaan op de mogelijkheid om bepaalde lestijden te moduleren naar de individuele talenten en wensen van leerlingen. Deze mogelijkheid dient echter open te staan voor alle kinderen.

Ankie Vandekerckhove
Kinderrechtencommissaris
September 2003